

Hassela – mänsklig mur eller förtryckare?

Om det är någon som skulle ställas till svars för placeringarna på Hassela så är det väl jag. Det var från Maria Ungdom som ungdomarna placerades och jag var chef för socialförvaltningens verksamhet vid Maria Ungdom åren 1985 – 1995, åren för Hasselas glansperiod. Jag brukar berätta om mig själv att jag nog är den i Sverige som bidragit till flest tvångsomhändertaganden av ungdomar – är det en merit eller inte?

Vi har nu i bokform, [Jag är visst någonting av Ida Ali-Lindqvist](#), mött ännu en av de forna eleverna som gör upp med sin tid på Hassela. Jag har mött många sådana och man kan alltid fundera över om det är på grund av Hassela de är så starka eller trots Hassela, eller är det både och? Ett vet jag efter ett liv i socialt arbete att den som tackar för hjälpen, som säger att "du hjälpte mig" har haft ett svårare liv än den som säger, "jag fick göra allting själv, det är jag som är bra". Men dessa tankar räcker inte som förklaring/bortförklaring. Ida Ali-Lindqvists bok är en skarp uppgörelse och jag måste inse att det goda man tänkt inte alltid i praktiken blivit så gott.

Jag kom som chef till Maria Ungdom 1985 från ungdomsmottagningen i Solna/Sundbyberg. Att komma från en ganska mjuk verksamhet i två mindre kommuner till storstadens yttersta skyddsnät var rätt chockartat. Dels på grund av personalens målmedvetenhet att rädda ungdomar från att dö och dels för att få uppleva så oerhört trasiga ungdomar – ungdomar som var på väg att gå under. Flickor i 17-års ålder som fortfarande stod på benen med fyra promille i kroppen, flickor som gömde sig under bordet då manlig personal närmade sig, ungdomar som var sönderstuckna, pojkar som slogs från första stund de kom in till sista, som levt sina liv på

institutioner. Flyktingungdomar som tillämpat samma tortyr på sina brottsoffer som de sett soldater använda mot deras egna föräldrar, jag vet därigenom vad papegojpinnen är.

Som chef var jag bakjour var fjärde natt i tio år och hur ofta väcktes man inte och skulle svara på frågan om vad gör man med Kalle som just försökt hoppa ut genom fönstret. Svarade "håll om honom så du håller i". Men var ligger gränsen mellan att hålla om/hålla och att brotta ner någon? Stora manliga mentalskötare kunde vara överväldigande. Sjuksköterskor som plåstrar om var guld värda men ibland räckte de inte till för att stoppa någon från att ta sitt liv.

Idén om mänskliga murar istället för inlåsning och taggtråd var och är attraktiv. Hassela försökte utgöra en mänsklig mur. Det skulle inte gå att vare sig i tanke eller handling fly in i droger eller drömmar om droger – eller ha mardrömmar om övergrepp. Som chef på Maria Ungdom var man ingen Vip-gäst på Hassela utan akademikern i en skulle fostras bort. Så där sov jag i sovsal med ungdomar – nej sov inte, för ungdomarna hade så mycket att prata om och försökte de sova kom det så många hemska minnesbilder. I varje sovrum fanns personal och praktikanter och gästande chefer. Men samtidigt måste jag erkänna att det måste ha upplevts som ett totalitärt samhälle. Ingenstans fick man vara ifred med sig själv.

För att överhuvudtaget kunna få iväg ungdomarna på Hasselas inledande fjällvandring hyrde vi en segelskuta som gick i ytterskärgården och som bara gick in till land för att få över någon ungdom från polisbilarna. Tanken var att det inte skulle gå att hoppa av båten och simma i land för att rymma. Men hur kände man sig egentligen på en trång båt ute till havs tillsammans med okända människor och i plågsam abstinens?

Var går gränsen mellan att vara en mänsklig mur till att bli en förtryckare? Och hur upprätthåller man den gränsen? Det var något vi diskuterade och där det fanns en stark kritik mot de efterapningar av Hassela som uppfattades för hårda.

En gång när jag var på Hassela hade jag min då 8-åriga dotter med mig. Två killar som försökt rymma men återbördats av polis satte sig i skydd hos oss vid middagen för de visste vad som väntade. Jo, efter en stund tornade **KA Westerberg**, Hasselas grundare, upp sig över oss och killarna upplevde sitt livs utskällning för bristande solidaritet. Men det var också min dotters värsta utskällning och fortfarande kan hon tala om sin skräck då detta hände. Ändå var hon ju inte den som skälldes ut.

En institution som Maria Ungdom, och de placeringar vi bidrog till, ådrog sig givetvis forskares intresse. Resultatet av en flerårsstudie var att det bästa resultatet fick vi av placeringar på familjehem, därefter Hassela. SiS-placeringarna hade omvänd effekt.

Fanns det då inga alternativ? De som är kritiska mot Hassela brukar lyfta fram mer terapeutiskt inriktade behandlingshem som Trollängen, Rätansgården och Vallmotorp. Men det var ju behandlingshem för vuxna och tog inte emot trasiga ungdomar. Dessutom har jag en försiktig hållning till verksamheter som gräver för djupt i människor som saknar den mest elementära tryggheten.

Mellan Fryshuset och Maria Ungdom fanns någon slags hatkärlek, Vi behövde varandra och grälade mycket. Vi bemannade en verksamhet på initiativ av Fryshuset och som riktade sig till skinheads. Jag avbröt det samarbetet efter att vår personal misshandlats upprepade gånger – kände då liksom ofta att vi fick ta det som andra inte orkade gå in i.

Men var Hassela så hårt?

Ett av mina bästa minnen som socialarbetare har jag från en narkotikapolitisk konferens i Tyskland. Där använde polisen vattenkanoner mot personer med missbruk som samlats i klunga. Socialarbetarna i Tyskland likställde Sveriges tvångsvård med detta och kallade oss fascister. Jag visade då en film från

Hassela Gotland från ett studentfirande där en romsk flicka tog studenten och kommunfullmäktiges ordförande var en av gratulanterna. Så långt ifrån den tyska verkligheten som man kunde tänka sig. Jag var också på otaliga konferenser i Köpenhamn och blev utskälld även där. Socialarbetarna ansåg att det var att inkräkta på ungdomarnas fria vilja att göra tvångsingripanden – detta trots att det varje år försvann ungefär tio ungdomar till död eller sexhandel utomlands. Nej stoppa det kunde man inte. Att droga och prostituera sig var en mänsklig rättighet för en tonåring! Jag har aldrig förstått snacket om danskt gemyt.

En annan gång var jag talare på en internationell narkotikapoliskonferens och hade vid middagen en stilig polischef från sydstaterna i USA till bordet. Han var mycket upprörd över mitt tal där jag pratat om rätten till avgiftning, behandling, skola m m. Nej, inte skulle han betala skatt till sådant och han tittade på mig som om jag var kriminell och försökt stjäla hans pengar. Stolt berättade han om de pansarbilar de hade när de körde in i utsatta områden.

En socialdemokratisk värdegrund både bakom arbetet med enskilda och i utsatta områden kändes och känns fortfarande självklar. En sådan värdegrund är inte lätt att handskas med. Ibland citerar jag även Mao. "Revolutionen är ingen tebjudning". Ibland måste man göra sådant som är svårt. Vad är solidaritet – är det bara det som är trevligt?

Men finns det ändå ingenting annat än antingen mänskliga murar som riskerar att bli totalitära eller murar av betong och elektronik? Jo, något nytt kom till Maria Ungdom i och med att psykiatern och familjeterapeuten **Geza Patkai** blev chef för landstingssidan som då också gjordes om till en ungdomspsykiatrisk verksamhet. Han lärde oss att även "dåliga" eller till och med döda anhöriga kunde göra gott. Jag har några minnen från den tiden som jag vårdar ömt:

En finlandssvensk kille som straffat sig ut från SiS-

institutionerna, våldsamt och ständigt rymningsbenägen – hur skulle han nås? Vi lyckades få reda på att hans missbrukande föräldrar bodde i en skåpbil utanför Stockholm. Vår uppfattning var att de måste hjälpa till. Två finsktalande medarbetare åkte ut och försökte tala med dem. Föräldrarna vägrade och försökte köra därifrån. Den kvinnliga personalen kastade sig över bilen för att stoppa den. Då blev föräldrarna som tokiga och stannade och skrek att "ville hon bli överkörd". Av det kom de att prata med varandra och efter några dagar kom de till Maria Ungdom och sa precis det Geza Patkai bad dem säga. "Vi älskar dig vår son och därför vill att det ska gå bättre för dig än för oss och du ska lita på personalen på Maria Ungdom". Killen blev helt lugn, han kunde för en gångs skull identifiera sig med sina goda föräldrar, få en inre bild av att tillhöra något bra. Det gick sedan mycket bra för honom.

En annan djupt drogande kille, en somalisk flyktingkille, hur nådde vi honom, ensamkommande som han var? Vi lyckades ta reda på att hans farmor hade betytt mycket för honom. Personalen började tala med honom om vad hans farmor skulle tycka om hur han levde och det blev en väg till kontakt. Genom honom förstod jag också vidden av sönderfallet av Somalia. När mormors- och farmorsväldet bryts i ett land, då finns det ingen social sammanhållning kvar.

En av socialinspektörerna på Maria Ungdom tog ett jobb som chef för en SiS-institution. Vi och han tänkte att det kanske kan vara bra med en kombination av viss inlåsning och föräldrarbete – att trycket på den mänskliga muren kunde mildras med lite betong att sparka på istället. Att ett staket kring den mänskliga trädgården skulle kunna behövas. Men det blev aldrig bra.

Nej, Hassela var inte bra på psykiskt mycket sköra ungdomar vilket inte heller SiS-institutionerna var eller är. Där lyckades det fristående Valstadkollektivet bättre. Men de

starka och protesterande fick något att förhålla sig till på Hassela. Kan man dessutom se till att det är de verkligt betydelsefulla för ungdomarna som blir den mänskliga muren tror jag att man kommit en bit på vägen. Med tiden kom föräldrarna att involveras alltmer även på Hassela – även om det var föräldrar som inte var särskilt vuxna.

Ändå undrar jag om min väninnas psykiskt sköra missbrukande dotter hade levt idag om hon hamnat på Hassela och inte på St Sigfrieds slutna avdelning i Växjö. Hon dränkte sig på en permission därifrån.

Under de sista åren på Maria Ungdom lärde jag mig ytterligare något. På mitt enträgna initiativ fick vi skolförvaltningen i Stockholm att placera en specialpedagog hos oss för att säkerställa att ungdomarna skulle kunna komma tillbaka till skolan. För första gången hörde jag om Aspergers syndrom, adhd och om hur mycket man kunde åstadkomma med pedagogik.

Så aktivt socialt arbete, mänskliga murar, familjearbete, specialpedagogik – utvecklingen går framåt och vi lär ständigt något nytt. Hassela måste bedömas utifrån den tid som var då och de redskap vi hade då. De var inte så många.

Maria Ungdom, Hassela, Valstadkollektivet – min värnplikt, mitt livs universitet, tillsammans är ni den plattform som jag stått på sedan dess. Så även nu som ordförande för en Haninge Nynäshamns Brottsofferjour och för Haninge frivilliga familjehem (ensamkommande ungdomar 18+). Barn och ungdomar måste möta vuxna som står kvar. Om kärleken saknas och det bara blir kontroll – då hjälper ingenting.

Min man brukar klaga på att jag har ett fanatiskt drag och att det var skönt när jag slutade på Maria ungdom för då kunde han få dricka några öl utan arga blickar. Men ibland behövs fanatiska människor – och vi som är det, vi behöver människor som säger att nu f-n får du ge dig!

Hassela kunde gå för långt och kanske jag kunnat vara en starkare samtalspartner när det gick för långt. Men, samtidigt

– var finns de människor som vågar vara mänskliga murar? Varför träder inga fram idag och säger att vi vill leva tillsammans med de ungdomar som skjuter sönder tilliten i samhället, vi tänker satsa på dem dygnet runt.

Jag återupplever lite av denna tid, dessa glödande människor, i dagens flyktingaktiva nya folkrörelser. Vi må uppfatta Hassela olika, men vi är ändå samma andas barn. Vi klarar inte av att se ungdomar gå under.

Vi vägrar att se på när vårt Sverige skickar ungdomar till förnedring och död i bland annat Afghanistan. Ingen av oss står ut med att se de slocknande blickarna hos en av rädsla förstened ung människa. Och jag lär ut till papperslösa hur man ska kunna röra sig ute utan att upptäckas av polisen. För det lärde jag mig något om under tiden på Maria Ungdom. Om de blåbruna vinner valet kan vi bli kriminaliserade för att vi har tagit ställning för människors rätt att leva och det kommer att kunna förbjudas i svensk lag. Tiderna skiftar och mycket ska vi uppleva de år vi har kvar.

Carin Flemström